

Izdruka no
31.08.2011 16:20
<http://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=235158>

Publicēts: Latvijas Vēstnesis >31.08.2011 136 (4534) >Dokumenti >Institūcijās,
strukturās, nozarēs

LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.91

Par paleoantropoloģijas terminiem

Pieņemts 03.05.2011.; prot. Nr.3/1105

Lēmuma pamats: MK 28.11.2000. noteikumu Nr.405 3.2. un 11.p.

LZA Terminoloģijas komisijā (TK) ir apspriesti un vienotai lietošanai latviešu valodā apstiprināti Latvijas Dabas muzeja vecākās antropoloģes Aili Marnicas apkopotie un speciālistu darba grupā akceptētie paleoantropoloģijā lietotie 92 sugu un citu taksonu nosaukumi ar aprakstošiem skaidrojumiem. Sarakstā iekļauti arī sistemātiskie nosaukumi, to sinonīmi un ekvivalenti krievu valodā. Paleoantropoloģijas terminu - sugu un citu taksonu nosaukumu - sarakstu sk. lēmuma pielikumā.

LZA TK priekšsēdētāja *V.Skujņa*

LZA TK zinātniskā sekretāre *A.Butāne*

LZA TK lēmuma Nr.91 pielikums

Paleoantropoloģijas termini latviešu valodā

Sugu un citu taksonu nosaukumi

Šis darbs ir skaidrojoša terminu vārdnīca, kurā apkopoti 92 paleoantropoloģijā lietoto sugu un citu taksonu nosaukumi latviešu valodā kopā ar to skaidrojumiem. Šeit nav uzrādītas visas izmirušo primātu sugas, bet tikai tās, kas ir biežāk minētas literatūrā saistībā ar hominīdiem.

Sarakstā iekļauti A.Sūnas "Antropoloģijas terminu vārdnīcā" dotie, bet vēlāk precizētie 12 termini (tie iezīmēti ar *), kas minēti 1996.gadā izdevniecībā "Norden" izdotajā

"Svešvārdu vārdnīcā" un Latvijas antropologu biedrības e-materiālos (<http://antropologubiedriba.wikidot.com/antropologijas-termini-latviesu-valoda>), kurus izstrādājusi RSU docente A.Lūse, bet tie nedaudz precizēti un papildināti.

Ārzemju literatūrā nosaukumus mēdz veidot dažādi. Angļu valodā pārsvarā lieto nosaukumus latīņu valodā vai nedaudz pārveidotus (gramatiski angliskotā formā). Vairākām sugām doti neoficiāli nosaukumi, kuri dažreiz ir vairāk pazīstami nekā zinātniskie nosaukumi. Piemēram, *Australopithecus afarensis* pazīstams kā *Lūsija*, *Ardipithecus ramidus* - kā *Ardi*. Tāpēc piedāvātajā tabulā doti nevis nosaukumi angļu valodā, bet neoficiālie nosaukumi, kas tiek lietoti arī zinātniskajā literatūrā. Krievu literatūrā bieži tiek izmantoti no latīņu valodas tulkoti nosaukumi.

Izvēloties nosaukumus latviešu valodā, tika ņemts vērā, ka vairāki termini bija jau sen iegājuši aprītē netulkoti, piemēram, "australopitēki" un "pitekantropi", to skaitā arī nosaukumi pēc sugu atrašanas vietām, piemēram, "kromanjonieši" un "neandertālieši".

Vairākas sugas zināmas ar dažādiem nosaukumiem, kam pamatā ir sistemātikas sakārtošana, jaunas informācijas iegūšana u.c. Šajos gadījumos vienmēr vārdnīcā norādīti jaunie un vecie nosaukumi, piemēram, *Dryopithecus branco* un *Rudapithecus hungaricus*. Tāpēc ļoti svarīga tabulas daļa ir aile "Sinonīmi", jo ir nepieciešams parādīt ne tikai tos nosaukumu variantus, kas pašlaik ir pareizie, bet arī tos, kas bija pareizie nesen, bet tika mainīti. Vairāki zinātnieki tos lieto joprojām, arī visā pirms tam izdotajā literatūrā ir tieši iepriekšējie, tagad par nepareiziem atzītie nosaukumi. Piedāvātajā sarakstā var gan atrast pareizo nosaukumu, gan nonākt pie tā, zinot nepareizo. Tas ir svarīgi arī tāpēc, ka vairāki zinātnieki paši turpina izmantot nosaukumus, kuri oficiāli jau ir mainīti.

N.B.! Viena svarīga piezīme par uzrādītajiem datējumiem. Vecumi gadu tūkstošos vai miljonus, kas uzrādīti šajā tabulā, ar laiku var mainīties. Notiek jauni atklājumi, tiek izmantotas dažādas datēšanas metodes, tāpēc dažreiz literatūrā ir minēti citi vecumi un arī nākotnē pēc jaunām analizēm iespējamas izmaiņas. Šajā darbā izmantoti dati, kas atbilst pašreizējai situācijai un ir uzrādīti jaunākajā literatūrā.

Latvijas Dabas muzeja vecākā antropoloģe *Aili Marnica*

Sistemātiskie nosaukumi	Sinonīmi	Nosaukumi krievu valodā	Nosaukumi latviešu valodā	Skaidrojumi
<i>Aegyptopithecus</i>		египтопитеки	eģiptopitēki	Progresīvākie agrīnie pērtiķi no propliopitēku dzimtas, zināmi arī kā Fajumas pērtiķu dzimta. Iespējams, prokonsulu senči. Dzīvojuši oligocēnā pirms 33-27 milj. gadu. Nosaukumsn ozīmē

				<p>'Ēģiptes pērtiķi' - pēc pirmajiem atradumiem Ēģiptē.</p> <p>Literatūrā sastopami divos rakstības variantos: gan <i>Aegyptopithecus</i>, gan <i>Aegyptopithecus</i>.</p>
<i>Aegyptopithecus zeuxis</i>		египтопитек	starpposma eģiptopitēks	<p>Agrīnais šaurdeguna pērtiķis. Sugas nosaukums pievērš uzmanību tam, ka vairākas pazīmes līdzīgas puspērtiķu pazīmēm, dažas līdzinās mērkaķiem, bet dažas zobu pazīmes ir līdzīgas agrīno hominīdu pazīmēm, ar to</p> <p>šie primāti pārstāv pārejas posmu starp dažādām pērtiķu grupām, savieno šīs grupas (angļu val. <i>linking Egyptian ape</i>).</p>
<i>Afropithecus</i> (Leakey, 1986)		афропитеки	afropitēki	<p>Miocēna primāti, pirms 18-16 milj. gadu dzīvojuši Āfrikā. Pagaidām zināmas divas sugas.</p> <p>Lieli ķermeņa izmēri, svarā varēja sasniegt līdz 50 kg. Salīdzinājumā ar prokonsuliem afropitēkiem zobi bija labi pielāgoti rupjai barībai, ieskaitot riekstus, kas deva viņiem vairākas priekšrocības izdzīvošanā un citu teritoriju iekarošanā.</p> <p>Eiropas grifopitēki bija afropitēku pēcteči. Afropitēkiem ir līdzīgas pazīmes ar morotopitēkiem no Kenijas un anojapitēkiem no Spānijas.</p> <p>Nosaukumu ģintij iedeva Ričards Līkijs (<i>Richard Leakey</i>) 1986. gadā par godu Āfrikai kā cilvēka pirmsdzimtenei.</p>

				<p>Kaut tiešā tulkojumā ģints nosaukums ir "Āfrikas pērtiķi", labāk lietot nosaukumu "afropitēki", lai nebūtu pārpratumu un nejauktu šīs ģints pārstāvjus ar visiem pārējiem pērtiķiem, kas dzīvo Āfrikā.</p>
<i>Afropithecus leakeyi</i>	<i>Heliopithecus leakeyi</i>	афропитек, афропитек Лики, хелиопитек	Līkija afropitēks	<p>Miocēna primāts, pirms 18-16 milj. gadu dzīvojis Āfrikā.</p> <p>Sejas daļa izstiepta, ar mazām acīm un lieliem ilkņiem. Zobi bija labi pielāgoti rupjai barībai, ieskaitot riekstus.</p> <p>Nosaukums - pēc zinātnieka Ričarda Līkija (<i>Richard Leakey</i>) vārda, kurš šo sugu atklāja.</p> <p>Daži zinātnieki šo sugu izdala atsevišķā heliopitēku ģintī.</p>
<i>Afropithecus turkanensis</i>		Турканский афропитек	Turkanas afropitēks	<p>Miocēna primāts, pirms 18-16 milj. gadu dzīvojis Āfrikā.</p> <p>Sejas daļa izstiepta, ar lieliem ilkņiem. Platie, plakanie priekšzobi un citi zobi bija pielāgoti rupjai barībai, ieskaitot sēklas un riekstus.</p> <p>Sugas nosaukums - pēc atrašanas vietas Turkanā, Afāras apgabalā Austrumāfrikā.</p>
<i>Anoiapithecus brevirostris</i> (Moya-Sola et al., 2009)		анойяпитек короткомордый	Īspurna anojapitēks	<p>Pirms 15 milj. gadu dzīvojis Eiropā, afropitēka pēctecis - cilvēka un cilvēkpērtiķu sencis. Anojapitēkam bija vairākas pazīmes, kas līdzīgas attīstītiem hominīdiem: plats deguns, plakana, ļoti cilvēciska seja, bet pārāk bieza zobu emalja, kas ir primitīvisma pazīme.</p> <p>Pēc paleontologa Salvadora Moijas-Solas (<i>Salvador Moyà-Solà</i>) publicētiem materiāliem var</p>

				<p>secināt, ka šī suga varēja būt mūsdienu hominīdu sencis pretstatā izplatītajai versijai par Āfriku kā pirmdzimteni, tomēr ar Āfrikas saknēm (afropitēki).</p> <p>Nosaukums - par godu atrašanas vietai Sant Sandurni d'Anoias ciematam Katalonijā.</p> <p>Zinātnieku vidū pazīstams ar neoficiālu vārdu <i>Lluc</i> (Lūks vai Lūks)</p>
* <i>Anthropoidea</i>	<i>Simiae</i>	антропоиды, высшие приматы	antropoīdi	<p>Īstie pērtiķi - augstākie primāti, apakškārta <i>Anthropoidea</i> jeb <i>Simiae</i>. Pieder sausdeguna pērtiķu grupai - <i>Haplorhini</i>. No mūsdienu primātiem šai apakškārtai piederīgi platdeguna pērtiķi, kas dzīvo Dienvidu un Centrālajā Amerikā, un šaurdeguna pērtiķi (mērkaķu un hominoīdu virsdzimtas), kas dzīvo Āfrikā, Āzijā un Eiropā (tikai Gibraltārā).</p>
<i>Archanthropus</i>	.	архантропы, древнейшие люди	arhantropi	<p>Arhantropi ir senāko cilvēku grupa, kurā ietilpst vairākas sugas. Senākie pārstāvji dzīvojuši Āfrikā, nedaudz jaunākie - Āzijā, tai skaitā - <i>Homo erectus</i> variācijas. Parādījušies pirms 2,5 milj. gadu un dažādos reģionos pastāvējuši, līdz izplatījās mūsdienu tipa cilvēki.</p> <p>Bieži sastopama kļūda - visus arhantropus saukt par pitekantropiem.</p> <p>Grieķu val. <i>archaios</i> 'sens, senākais', <i>ánthrōpos</i> 'cilvēks'.</p>
<i>Ardipithecus</i> (White et al., 1995)		ардипитеки	ardipitēki	<p>Viena no senāko hominīdu ģintīm, kas dzīvoja agrajā pliocēnā pirms 5,8-4,4 milj. gadu.</p> <p>Iespējams, viens no senākajiem</p>

				<p>cilvēka senčiem. Ardipitēku pēdā ir kauls <i>os perineum</i>, kas ir cilvēkam, bet nav mūsdienu cilvēkpērtiķiem.</p> <p>Nosaukums dots pēc dzīves veida - dzīvo uz zemes, nevis kokos. Afāru valodā <i>ardis</i> nozīmē 'zeme'.</p>
<i>Ardipithecus kadabba</i>		ардипитек кадабба	senākais ardipitēks	<p>Senākais no zināmajiem ardipitēku pārstāvjiem, atrasts 1997.-2000. gada ekspedīcijā Avašā (Etiopijā), dzīvojis pirms 5,8-5,2milj. gadu. Pēc vairākām pazīmēm līdzīgs <i>Ardipithecus ramidus</i>, bet bijis meža iemītnieks.</p> <p>Afāru valodā <i>kadabba</i> ir 'ģimenes senākais sencis, cilts dibinātājs, pamatlicējs'.</p>
<i>Ardipithecus ramidus</i>	<p><i>Homo antiquus praegens</i> (Ferguson, 1989),</p> <p><i>Australopithecus ramidus</i>, <i>Australopithecus praegens</i></p>	ардипитек рамидус	sākotnējais ardipitēks	<p>Viens no senāko hominīdu - ardipitēku - pārstāvjiem, 5,5-3,9milj. gadu vecs. Pirmo reizi atrasts 1994. gadā Etiopijā. Tagad jau ir atrasti 45% skeleta kaulu, kas ļauj diezgan precīzi rekonstruēt ķermeņa uzbūvi. Zobi vairāk līdzinās cilvēka nekā šimpanzes zobiem, bet tomēr tie vēl bija pērtiķa zobi. Plaukstu uzbūve vairāk līdzinās cilvēka nekā mūsdienu cilvēkpērtiķu plaukstai. Pret zemi atbalstījās ar plaukstu nevis uz saliektiem pirkstiem, kā to dara mūsdienu gorillas un šimpanzes. Dzīvojis pārsvarā mežos, bet vairāk staigājis pa zemi, nevis lēkājis pa koku zariem.</p> <p>Daži zinātnieki uzskata šo būtni par australopitēku, tāpēc dažreiz ir sastopams nosaukums <i>Australopithecus ramidus</i>.</p> <p>Afāru valodā <i>ramid</i> nozīmē 'sakne'. Nosaukumā pievērsta uzmanība</p>

				<p>tam, ka šis radījums ir ļoti sens, iespējams, ir cilvēciskās līnijas pamatlicējs, tās sakne.</p> <p>Zinātnieku vidū pazīstams arī ar neoficiālu vārdu <i>Ardi</i>.</p>
<i>Atlanthropus</i>		атлантропы, североафриканские архантропы	atlantropi	<p>Ziemeļāfrikas arhantropi, morfoloģiski līdzīgi <i>Homo erectus</i>. Pirmo reizi atrasti 1954.-1955. gada ekspedīcijas laikā Ziemeļāfrikā Alžīrijā, vēlāk arī citur.</p> <p>Dzīvojuši pirms 1,0-0,1 milj. gadu. Lielākās atradumu daļas vecums ir 360 tūkst. gadu.</p> <p>Bieži lieto nosaukumu <i>atlantropi</i> bez norādes uz konkrētu sugu.</p> <p>Nosaukums - pēc Atlasa kalnu reģiona Ziemeļāfrikā.</p>
<i>Atlanthropus mauritanicus</i> (Arambourg, 1954)	<i>Pithecanthropus mauritanicus</i> (Yakimov, 1956), <i>Homo atlanthropus mauritanicus</i>	атлантроп мавританский	Mauritānijas atlantrops	<p>Kemila Aramburga (<i>Camille Arambourg</i>) un Riharda Hofštetera (<i>Richard Hofstetter</i>) ekspedīcijas atradumi Ziemeļāfrikā, Alžīrijā Ternifīnas karjerā pie Oranas 1954.-1955. gadā.</p> <p>Dzīvojuši pirms 1,0-0,1 milj. gadu. Ticamākais vecums - 700 tūkst. gadu (pēc paleofaunas un paleomagnētisma datiem), bet pēc jaunākajiem datiem - 1,3 milj. gadu.</p> <p>Kemils Aramburgs sākumā iedeva sugai nosaukumu <i>Atlanthropus mauritanicus</i> - pēc agrāka Ziemeļāfrikas nosaukuma Mauritānija. Vēlāk tika atzīts, ka tā ir <i>Homo erectus</i> variācija, nosaukumu nomainīja pret <i>Homo atlanthropus mauritanicus</i>.</p> <p>Dažreiz šo sugu sauc arī par</p>

				<i>Atlanthropus algericus</i> vai <i>Homo atlanthropus algericus</i> - pēc valsts nosaukuma <i>Alžīrija</i> .
* <i>Australopithecus</i>		австралопитеки	*australopitēki	<p>Seno izmirušo augstāko primātu grupa. Sistemātikā iekļauti hominīdu dzimtā kopā ar cilvēku un mūsdienu cilvēkpērtiķiem kā atsevišķa ģints, kura izveidojās, atdaloties no kopējās grupas mūsdienu cilvēkpērtiķu senčiem. Parasti iedalīti divās grupās - gracīlie (smalkās uzbūves) un masīvie. Stabili pārvietojās uz divām kājām. Zināmi kopš pliocēna pirms 4 milj. gadu.</p> <p>Nosaukums nozīmē 'dienvidu pērtiķis', no latīņu val. <i>australis</i> 'dienvidu' un sengrieķu <i>θηκος</i> 'pērtiķis'.</p>
<i>Australopithecus aethiopicus</i>	<p><i>Paranthropus aethiopicus</i>,</p> <p><i>Australopithecus walkeri</i> (Ferguson, 1989),</p> <p><i>Paraustralopithecus aethiopicus</i> (Arambourg et Coppens, 1968)</p>	австралопитек эфиопский	Etiopijas australopitēks	<p>Atrasts Kenijā un Etiopijā.</p> <p>Vecums - 2,5 milj. gadu.</p> <p>Pieder pie masīvajiem australopitēkiem, kuru pareizais nosaukums mūsdienās ir <i>parantropi</i>. Pārstāv senākus, ne sevišķi masīvus <i>parantropus</i>.</p> <p>Iespējams, cēlies no <i>Australopithecus afarensis</i>.</p> <p>Tagad to sauc par <i>Paranthropus aethiopicus</i>, jo visi masīvie australopitēki izdalīti atsevišķā <i>parantropu</i> ģintī.</p> <p>Nosaukums <i>aethiopicus</i> - par godu Etiopijas valstij.</p> <p>Dažreiz sastopams ar nosaukumu <i>Australopithecus/Paranthropus walkeri</i>, kas ir dots par godu</p>

				Alanam Volkeram (<i>Alan Walker</i>), kurš atrada tā saucamo "melno galvaskausu".
<i>Australopithecus afarensis</i>		австралопитек афарский	Afāras australopitēks	<p>Vecums - līdz 4,2 milj. gadu. Viens no agrīnajiem australopitēkiem. Pirmo reizi atrasts 1974. gadā Afāras apgabalā Etiopijā amerikāņu antropologa Donalda Džohansona (<i>Donald Johanson</i>) vadītās ekspedīcijas darba rezultātā. Ļoti svarīgs atradums, jo saglabājies 40% skeleta kaulu, pēc kā varēja izveidot ļoti pilnu rekonstrukciju. Tika pierādīts, ka australopitēki staigājuši uz divām kājām. Šis atradums zināms ar vārdu <i>Lūsija</i>.</p> <p>Vēlāk vulkāniskos pelnos Lētoli Tanzānijā tika atrasti 3,6 milj. gadu veci pēdu nospiedumi, kas apstiprināja vertikālo staigāšanu.</p> <p>Vēlāk tika atrasti vēl vairāki citi šīs sugas pārstāvju skeleti, tai skaitā 2000. gada atradums - 3 gadīgas Lūsijas meitas skelets. Tika konstatēts, ka šie australopitēki pa zemes virsu varēja staigāt kā cilvēki, bet saglabāja arī spēju kāpelēt pa kokiem kā pērtiķi.</p>
<i>Australopithecus anamensis</i> (Leakey, Feibel & MacDougall, 1995; Culotta, 1995)		австралопитек озерный, австралопитек анамский	ezeru australopitēks	<p>Viens no senākajiem zināmajiem australopitēkiem, dzīvojis pirms 4,17-4,12 (pēc citiem datiem - pirms 4,2-3,9) milj. gadu Āfrikā, Kenijā un Etiopijā.</p> <p>Pirmo reizi atrasts 1965. gadā Kanapoi pie Turkanas ezera (agrāk - Rūdolfas ezers). Izrakumus veica Hārvardas universitātes zinātnieki Braiena Patersona (<i>Bryan Patterson</i>) vadībā. Aprakstīts tikai 1995. gadā. Tagad ir vairāk nekā 20</p>

				<p>atradumu.</p> <p>Dažas zobu pazīmes ļauj domāt, ka šī suga ir <i>Australopithecus afarensis</i> sencis. Dzīvojis sausajos un savannas mežos. Pārvietojās uz divām kājām.</p> <p>Turkanas valodā <i>anam</i> 'ezers', kas ir norāde uz dzīves vietu pie ezera.</p>
<p><i>Australopithecus bahrelghazali</i> (Brunete et al., 1996)</p>		<p>барельгазальски й австралопитек</p>	<p>Barelgazalas australopitēks</p>	<p>1995. gadā atrasta jauna australopitēku suga netālu no Koro Toro Čadā senas upes gultnē. Tas ir vistālāk uz rietumiem (2500 km no Riftu ielejas) atrastais australopitēks. Līdzīgs Afāras australopitēkam, bet ar atšķirīgu zobu uzbūvi - mazajiem dzerokļiem ir trīs saknes, nevis viena līdz divas, kas ir svarīga pazīme.</p> <p>Vecums - 3,5-3,0milj. gadu.</p> <p>Nosaukums - pēc atrašanas vietas <i>Bahr el Ghazal</i> upes senajā gultnē.</p>
<p><i>Australopithecus boisei</i></p>	<p><i>Paranthropus boisei</i>, <i>Zinjanthropus boisei</i> (Leakey, 1959)</p>	<p>Бойсов австралопитек</p>	<p>Boisa australopitēks</p>	<p>Masīvākais australopitēks, ļoti liela auguma un robustu uzbūvi. Pirmo reizi to atrada Mērija Līkija (<i>Mary Leakey</i>) Olduvajas aizā Austrumāfrikā 1959. gadā.</p> <p>Spriežot pēc zobu uzbūves, iespējams, pārtika no rupjas augu barības, bet žokļi nebija izvirzīti uz priekšu tik stipri, kā mūsdienu cilvēkpērtiķiem.</p> <p>Vecums - 2,5-1,0 (2,3-1,4) milj. gadu.</p> <p>Sākumā šo hominīdu nosauca par zindžantropu, kas nozīmē 'Austrumu cilvēks'. Ričards Līkijs (<i>Richard Leakey</i>) uzskatīja, ka</p>

				<p>zindžantrops pirmais sāka izgatavot darbarīkus, bet ar laiku izrādījās, ka tā nav. Vēl viens šī atraduma apzīmējums - "cilvēks-riekstkodis", jo tam bija ļoti lieli zobi.</p> <p>Vēlāk nosaukums nomainīts par godu pētījumu fonda dibinātājam biznesmenim Čārlzam Boisam (<i>Charles Boise</i>), kurš bija ekspedīcijas finansētājs.</p> <p>Tagad šīs sugas pareizais nosaukums ir <i>Paranthropus boisei</i>, jo visi masīvie australopitēki izdalīti atsevišķā parantropu ģintī.</p>
<i>Australopithecus garhi</i> (Asfaw et al., 1999)		удивительный австралопитек	brīnumainais australopitēks	<p>Pirmo reizi atrasts 1997. gadā pie Bouri Avašas upes vidustecē Etiopijā, aprakstīts 1999. gadā.</p> <p>Vecums - 2,5 milj. gadu.</p> <p>Zobi bija lielāki nekā pārējiem australopitēkiem, līdzīgi parantropu zobiem. Iespējams, tā bija pārejas forma starp australopitēkiem un senākiem <i>Homo</i>.</p> <p>Nosaukums - pēc vietējās afāru valodas: <i>garhi</i> 'brīnumainais'.</p>
<i>Australopithecus ramidus</i> (White, Suwa, Asfaw, 1994; Rossion, 1994)	<i>Ardipithecus ramidus</i>	австралопитек рамидус	sākotnējais australopitēks	<p>Tagad šī suga pieskaitāma pie ardiptēkiem, tāpēc ieteicams lietot nosaukumu <i>Ardipithecus ramidus</i>.</p> <p>Vecums 5,5-3,9milj. gadu.</p> <p>Pirmo reizi atrasts 1994. gadā Etiopijā. Tagad jau ir atrasti 45% skeleta kaulu, kas ļauj diezgan precīzi rekonstruēt ķermeņa uzbūvi. Zobi vairāk līdzinājās cilvēka nekā šimpanzes zobiem, bet tomēr tie vēl bija pērtiķa zobi. Plaukstas uzbūve vairāk līdzinājās cilvēka nekā</p>

				<p>mūsdienu cilvēkpērtiķu plaukstai. Pret zemi atbalstījās ar plaukstu, nevis uz saliektiem pirkstiem. Dzīvojis pārsvarā mežos, bet vairāk staigājis pa zemi, nevis lēkājis pa koku zariem.</p> <p>Afāru valodā <i>ramid</i> nozīmē 'sakne'. Nosaukumā pievērsta uzmanība tam, ka šis radījums ir ļoti sens, iespējams, ir cilvēciskās līnijas pamatlicējs, tās sakne.</p>
<i>Australopithecus robustus</i>	<p><i>Paranthropus robustus</i>,</p> <p><i>Paranthropus crassidens</i> (Broom, 1948)</p>	массивный австралопитек	masīvais australopitēks	<p>Masīvs australopitēks no Dienvidāfrikas. Ļoti spēcīgi vaigu kauli un žokļi, bet priekšējie zobi ļoti sīki. Visēdājs.</p> <p>Vecums 2,5-0,9 milj. gadu, pēc citiem datiem - 2,0-1,5 milj. gadu.</p> <p>Nosaukums - pēc raupjiem, spēcīgiem (robusti) vaibstiem un masīva galvaskausa ar izteiktu reljefu un kaula seksti pakauša augšdaļā, pie kā stiprinājās spēcīgi apakšžokļa muskuļi. Lai uzsvērtu masivitāti, bieži tiek lietots nosaukums "robustais australopitēks".</p> <p>Tagad pareizais nosaukums ir <i>Paranthropus robustus</i>,</p> <p>jo visi masīvie australopitēki izdalīti atsevišķā parantropu ģintī.</p>
<i>Australopithecus sediba</i> (Berger, 2010)	<i>Homo sediba</i>	австралопитек седиба	avotu australopitēks	<p>2009. gadā pie Malapas (DĀR) atrasti vairāki indivīdi, kas bija nokrituši sabrukušajā alā ar vairākiem avotiem. Tā bija vienīgā vieta plašajā teritorijā, kur bija pieejams ūdens.</p> <p>Vecums - 1,95-1,78 milj. gadu.</p>

				<p>Pazīmes - ķermeņa proporcijas līdzīgas cilvēka ķermeņa proporcijām, ar garām kājām, cilvēkam līdzīgām locītavām un degunu, maziem zobiem. Rokas daudz līdzīgākas cilvēka nekā cilvēkpērtiķu rokām, ar īsiem, tomēr līkiem pirkstiem, kas palīdzēja kāpt kokos.</p> <p>Īsta pārejas forma. Sistemātikā - starp <i>Australopithecus afarensis</i> un <i>Homo habilis</i>.</p> <p>Nosaukums - pēc atrašanās vietas pie sena avota. Sesoto valodā (vienā no 11 DĀR valodām) <i>sediba</i> nozīmē 'avots, aka, strūklaka'.</p> <p>Pēc Donalda Džohansonu (<i>Donald Johanson</i>) uzskatiem šo būtni var iekļaut <i>Homo</i> ģintī.</p>
	<p><i>the Cro-Magnon man,</i></p> <p><i>the Man of the Cro-Magnon</i></p>	кроманьонец	*kromanjonietis	<p>Fosilais mūsdienu tipa cilvēks, pirmo reizi atrasts 1868. gadā Francijas teritorijā. Tā ir viena no senākām <i>Homo sapiens sapiens</i> grupām Eiropā, dzīvojuši pirms 35-10 tūkst. gadu. No mūsdienu cilvēkiem atšķiras ar masīvāku skeletu un ķermeni.</p> <p>Izplatīta kļūda - visus neoantropus saukt par kromanjoniešiem.</p> <p>Nosaukums - pēc pirmā atraduma vietas <i>Cro-Magnon</i> Francijā nozīmē 'Kromanjonas cilvēks'.</p>
<i>driomorfi</i>		дриоморфы, древесные формы	driomorfi	<p>Nosaukums attiecas uz visiem dzīvniekiem, kas dzīvo kokos. Šajā gadījumā - Āfrikas pērtiķu zars, pie kura pieskaitāmi kokos dzīvojušie senie cilvēkpērtiķi - driopitēki un prokonsuli (mūsdienu Āfrikas cilvēkpērtiķu senči).</p>

				<p>Nosaukums - pēc dzīves veida: grieķu val. <i>dryas</i> 'koks, ozols'; <i>morpha</i> 'tips, veids'. Šajā gadījumā <i>dryas</i> dots latīņu valodas transkripcijā.</p>
<i>Dryopithecus</i>		дриопитеки	driopitēki	<p>Agrīnie cilvēkpērtiķi, pārstāv driopitēku dzimtu <i>Dryopithecidae</i>, apakšdzimtu <i>Dryopithecinae</i>. Cēlušies no ēģiptopitēkiem un dzīvojuši miocēnā pirms 22-20milj. gadu Āfrikā un Eiropā. Cilvēka un mūsdienu cilvēkpērtiķu senči.</p> <p>Pirmo reizi driopitēka kaulus atrada franču zinātnieks, ģeologs un arheologs Eduārds Lartē (<i>Edouard Armand Isidore Hippolyte Lartet</i>) Francijā 1856. gadā. Aprakstīts kā <i>Dryopithecus fontani</i>. Senākie atradumi - Āfrikā Viktorijas ezera Rusingas salā.</p> <p>Tagad pie driopitēkiem pieskaita oreopitēkus <i>Oreopithecus</i> (Itālijā), uranopitēkus <i>Ouranopithecus</i> un grekopitēkus <i>Graecopithecus</i> (Grieķijā) u. c.</p> <p>Nosaukuma pamatā nozīme 'koku pērtiķi': grieķu val. <i>dryas</i> 'koks, ozols'; <i>pithēkos</i> 'pērtiķis'.</p> <p>Ir pieļaujama arī forma <i>Driopithecus</i>, kas precīzāk atbilst latīņu valodas transkripcijai.</p>
<i>Dryopithecus brancoi</i> (Schlosser, 1901)	<i>Rudapithecus hungaricus</i> , <i>Dryopithecus hungaricus</i>	дриопитек бранков	Branko driopitēks	<p>Miocēna cilvēkpērtiķis, kas dzīvojis pirms 11-10 milj. gadu. Staigāšana uz divām kājām attīstījās, pārvietojoties pa koku zariem. Vēlajā miocēnā pirms 10-9milj. gadu cauri Tuvajiem Austrumiem aizceļoja uz Āfriku kā divkājinās būtnes.</p>

				<p>Iespējamais cilvēka, šimpanzes un gorillas sencis.</p> <p>Līdzīgās hominīdu formas šajā laikā dzīvoja arī citur Eiropā, piemēram, Spānijā, Vācijā, Grieķijā, kā arī Turcijā.</p> <p>Pirmo reizi atsevišķu zobu 1898. gadā Salmendingenā Vācijā atrada Branko (<i>Branco</i>), bet 1901. gadā to kā jaunu sugu, izmantojot arī citus atradumus, aprakstīja Šlosers (<i>Schlosser</i>).</p> <p>Oriģinālais nosaukums bijis <i>Anthropodus brancoi</i>, bet vēlāk pēc vairāku zinātnieku ierosinājuma šī suga tika iekļauta <i>Dryopithecus</i> ģintī.</p> <p>Daudzi jaunākie un labāk saglabājušies atradumi bija zināmi kā Ungārijas rudapitēks, bet vēlāk tika atzīts, ka tie ir piederīgi <i>Dryopithecus brancoi</i> sugai.</p>
<i>Dryopithecus laietanus</i>	<i>Hispanopithecus laietanus</i>	испанопитек	Laietanas driopitēks	<p>Atradumi <i>Can Llobateres</i> Katalonijā tagadējā Spānijas teritorijā. Līdzīgas formas tajā laikā dzīvojušas arī citur Eiropā, piemēram, Ungārijā (sk. <i>Dryopithecus brancoi</i>).</p> <p>Miocēna cilvēkpērtiķis, kas dzīvojis pirms 9,5 milj. gadu. Varēja pārvietoties pa koku zariem uz divām kājām līdzīgi tam, kā to dara orangutani.</p> <p>Ilgu laiku bija zināms kā hispanopitēks, bet tagad ir atzīts, ka tā ir viena no driopitēku sugām.</p>

				<p>Nosaukums - par godu Barselonas pilsētas daļai <i>Laietana</i>, kuras tuvumā tika atrastas skeleta paliekas.</p>
<i>Fayum primates</i>		фаюмские обезьяны	Fajumas pērtiķi	<p>Seno primātu dzimta, kurai bija gan šaurdeguna, gan platdeguna pērtiķu pazīmes. Šajā grupā iekļauti parapiņēki, propiopiņēki un citi pirms 40-25 milj. gadu kokos dzīvojušie senie primāti.</p> <p>Vislabāk pārstāvētā senāko šaurdeguna un platdeguna pērtiķu senču kolekcija sevišķi veiksmīgi papildināta Amerikas paleontologa Elvina Saimonsa (<i>Elwyn Simons</i>) ekspedīcijās.</p> <p>Dzimtas nosaukums - pēc pirmajiem atradumiem Fajumas oāzē Sahārā, Ēģiptē, angļu val. <i>Fayum primates</i>.</p>
<i>Griphopithecus</i> (Abel, 1902)		грифопитеки, загадочные обезьяны	grifopitēki	<p>Mūsdienās ģintī izdala trīs sugas - <i>Griphopithecus darwini</i> (eks-<i>Dryopithecus darwini</i>), <i>Griphopithecus alpani</i> (eks-<i>Dryopithecus alpani</i>), <i>Griphopithecus africanus</i> (eks-<i>Kenyapithecus africanus</i>), kas ir cilvēkpērtiķu senči. Sākumā sugas piederēja citām ģintīm, bet vēlāk jaunāko pētījumu rezultātā apvienoti grifopitēku ģintī.</p> <p>Deivids Begans (<i>David R. Begun</i>) no Toronto universitātes (Kanādā) uzskata, ka vidējā miocēnā dzīvojušais grifopitēks ir afropitēka pēctecis, kas pirms 16,5 milj. gadu parādījās Tuvajos Austrumos (Turcijā) un Centrālajā Eiropā (Vācijā) (tolaik Eirāzija vēl nebija atdalījusies no Afroarābijas).</p>

				<p>Vēlāk izveidojās divas grupas. Āfrikā tās kļuva par šimpanzes, gorillas un cilvēka senčiem, bet Āzijā - par orangutana un gibona senčiem.</p> <p>Nosaukums - no grieķu val. <i>gripho</i> 'noslēpums, brīnums', nozīmē 'noslēpumainie pērtiķi'.</p>
<i>Griphopithecus africanus</i>	<i>Kenyapithecus africanus</i>	кенийский грифопитек, кенийская загадочная обезьяна	Kenijas grifopitēks	<p>Sākumā šī suga tika nosaukta par <i>Kenyapithecus africanus</i> ('Āfrikas keniapitēks'), tomēr tā izrādījās primitīvāka salīdzinājumā ar īstajiem keniapitēkiem un tāpēc tā tika pievienota grifopitēku ģintij.</p> <p>Nosaukums - no grieķu val. <i>gripho</i> 'noslēpums, brīnums' un Āfrikas, konkrēti - Kenijas, kā vietas, kur šī suga atrasta: 'Kenijas noslēpumainais pērtiķis'.</p>
<i>Hispanopithecus laietanus</i> (Villalta & Crusafont 1944)	<i>Dryopithecus laietanus</i>	испанопитек	Laietas hispanopitēks	<p>Atradumi <i>Can Llobateres</i> Katalonijā tagadējā Spānijas teritorijā. Līdzīgas formas šajā laikā dzīvojušas arī citur Eiropā, piemēram, Ungārijā (sk. <i>Dryopithecus brancoi</i>).</p> <p>Miocēna cilvēkpērtiķis, kas dzīvojis pirms 9,5 milj. gadu. Varēja pārvietoties pa koku zariem uz divām kājām līdzīgi tam, kā to dara orangutani.</p> <p>Sākumā suga bija zināma ar šo nosaukumu, bet vēlāk tika atzīta par piederīgu driopitēku ģintij. Tagad tās pareizais nosaukums ir <i>Dryopithecus laietanus</i> ('Laietas driopitēks'). Sugas nosaukums saglabāts par godu Barselonas pilsētas daļai <i>Laietana</i>.</p>

* <i>Hominidae</i>		ГОМИНИДЫ	*hominīdi	<p>Zool. - pēc pēdējo gadu pētījumiem konstatēts, ka cilvēks un cilvēkpērtiķi ir tik radniecīgi, ka tos var apvienot kopējā hominīdu dzimtā.</p> <p>Antrop. - apvieno cilvēku un cilvēka senčus pēc cilvēkpērtiķu atdalīšanās.</p>
<i>Homininae</i>		ГОМИНИНЫ	hominīni	<p>Apakšdzimta, <i>Hominidae</i> dzimtas sastāvā, kurā ir tikai cilvēks un tā senči, pēc atdalīšanās no cilvēkpērtiķiem.</p>
<i>Hominoidea</i>		ГОМИНОИДЫ	hominoīdi	<p>Hominoīdu virsdzimta, kura apvieno cilvēku, cilvēkpērtiķus un gibbonus, kā arī izmirušos kopējos senčus.</p>
<i>Homo altaiensis</i>		<p>алтайский человек,</p> <p>денисовский человек</p>	Altaja cilvēks	<p>Altaja cilvēka pētījumus kopš 1983. gada veic Krievijas ZA Arheoloģijas institūta Sibīrijas nodaļas speciālisti akadēmiķa Anatolija Derevjanko (<i>Анатолий Деревянко</i>) vadībā. Pašlaik ir atklātas 9 alas un 10 atklātās apmetnes 100 km rādiusā no pirmo atradumu vietas Denisova alā.</p> <p>Labi izpētīta grupa, par kuru sabiedrība pagaidām nav informēta.</p> <p>Pastāv teorija ar vairākiem lietišķiem un ģenētiskiem pierādījumiem (ģenētiskās analīzes veiktas Svante Paabo laboratorijā Maksa Planka Evolucionārās antropoloģijas institūtā Vācijā), ka bez <i>Homo sapiens</i> un <i>Homo neanderthalensis</i> pastāvējusi vēl viena suga, kura pirms 800 tūkst. gadu caur Kaukāzu izplatījās uz Sibīriju. Klimata pasliktināšanās dēļ pirms 500 tūkst. gadu šie cilvēki bija spiesti atkāpties uz dienvidiem, bet pirms 300 tūkst. gadu atkal</p>

				<p>atgriezās.</p> <p>Pirmā atraduma (mazas meitenes pirksta falanga) kodolu DNS analīzes liecina par denisoviešu lielāku radniecību ar neandertāliešiem nekā ar sapiensiem. Kopš tā laika kultūras nepārtraukti attīstījās. Uz 50./40. tūkst. gadu robežas šeit izveidojās vēlīnā paleolīta kultūra, kas ir raksturīga mūsdienu tipa cilvēkiem.</p> <p>Nosaukums - pēc atradumiem Deņisova alā Altajā.</p>
<p><i>Homo antecessor</i> (Bermudez de Castro, Arsuaga & Carbonell, 1997)</p>		<p>гомо антецессор, человек предшественник</p>	<p>priekšcilvēks</p>	<p>Suga izdalīta pēc 1997.gada atradumiem. Šī suga ir viens no drošākiem kandidātiem uz <i>Homo sapiens</i> senča vietu. Āfrikas <i>Homo ergaster</i> ir attīstītākais pēctecis, vecums 1,2 milj. gadu.</p> <p>Pirmais mēģinājies apdzīvot Eiropu. Par to liecina 780-800 tūkst. gadu veci atradumi vairākās alās Atapuerkā Spānijā. Atradumi datēti ar ģeomagnētisku metodi.</p> <p>Neparasts pazīmju sajaukums: neandertāliešiem līdzīga galvaskausa forma ar zemu velvi, izstieptu pakausi, uzacu valnīšiem, masīvu apakšžokli bez zoda un ar lieliem zobiem, bet seja plakana, līdzīga mūsdienu cilvēka sejai, liels smadzeņu apjoms ~ 1000 cm³.</p> <p>Sugas nosaukums <i>antecessor</i> nozīmē 'sencis, priekšgājējs, pamatlicējs'.</p>
<p><i>Homo atlanthropus mauritanicus</i></p>	<p><i>Atlanthropus mauritanicus</i>, <i>Pithecanthropus</i></p>	<p>атлантроп мавританский</p>	<p>Mauritānijas atlantrops</p>	<p>Atrasti Kemila Aramburga (<i>Camille Arambourg</i>) un Riharda Hofštetera (<i>Richard Hoffstetter</i>)</p>

	<i>mauritanicus</i> (Yakimov, 1956)			<p>ekspedīcijas laikā 1954.-1955. gadā Ziemeļāfrikā Alžīrijā pie Oranas Ternifinas karjerā.</p> <p>Dzīvojuši no 1,0-0,7 līdz 0,2-0,1 milj. gadu, lielākā atradumu daļa ir 360 tūkst. gadu veca. Ticamākais vecums - 700 tūkst. gadu (datējums pēc paleofaunas un paleomagnētisma), bet jaunākie dati - 1,3 milj. gadu.</p> <p>Kemils Aramburgs sākumā sugai iedeva nosaukumu <i>Atlanthropus mauritanicus</i> - pēc agrāka Ziemeļāfrikas nosaukuma Mauritānija. Vēlāk tika atzīts, ka tā ir <i>Homo erectus</i> variācija un nosaukumu apmainīja pret <i>Homo atlanthropus mauritanicus</i>.</p> <p>Dažreiz šo sugu sauc arī par <i>Atlanthropus algericus</i> vai <i>Homo atlanthropus algericus</i> - pēc valsts nosaukuma <i>Alžīrija</i>.</p>
* <i>Homo erectus</i> (Dubois, 1894)	<p><i>Sinanthropus pekinensis</i> (Black, 1927),</p> <p><i>Pithecanthropus leakeyi</i> (Herberer, 1963),</p> <p><i>Meganthropus palaeojavanicus</i> (Koenigswald, 1941),</p> <p><i>Atlanthropus mauritanicus</i> (Arambourg, 1955)u.c.</p>	<p>человек прямоходящий, человек выпрямившийся ,</p> <p>эректус,</p> <p>питекантроп</p>	stāvēstājas cilvēks	<p><i>Homo erectus</i> - Āzijas pitekanropa sistemātiskais nosaukums, tāpēc šo sugu var saukt par pitekanropu jeb pērtiķcilvēku. Atklāšanas brīdī tā bija vienīgā zināmā senāko cilvēku suga Āzijā. Raksturīga pazīme - pārvietojās, turot ķermeni vertikālā stāvoklī, iztaisnojies. Ar šo īpašību saistīts nosaukums.</p> <p>Agrāk senākos atradumus no Āfrikas arī sauca par <i>Homo erectus</i>, tagad tiem visiem ir savi nosaukumi. Āfrikas atradumu vecums ir senāks nekā Āzijas pārstāvjiem. Ir pieņemts, ka tieši no <i>Homo ergaster</i> sugas pirms 1,6 milj. gadu ir cēlies <i>Homo erectus</i>, kas vēlāk apdzīvojis Āziju. Jaunākie šīs sugas pārstāvji datēti ar</p>

				<p>50 tūkst. gadu.</p> <p>Primitīvās pazīmes saistītas ar galvaskausa uzbūvi. Ķermenim ir lielāka līdzība ar mūsdienu cilvēku.</p>
<i>Homo erectus javanensis</i>	<i>Pithecanthropus javanensis</i>	питекантроп, яванский человек	Javas stāvēstājas cilvēks	<p>Ar atradumu skaita palielināšanos sugā <i>Homo erectus</i> tika izdalītas vairākas pasugas. Šajā pasugā iekļauti pirmie atradumi Javā (sk. <i>Homo erectus</i>) - <i>Javas pitekantropi</i>.</p> <p>Nosaukums - pēc atrašanas vietas Javas salā.</p> <p>Dažreiz literatūrā sastopams nosaukums citā transkripcijā: <i>Homo erectus jawanensis</i>.</p>
<i>Homo erectus lantjanensis</i>	<i>Pithecanthropus lantjanensis</i>	лантяньский питекантроп	Laņtjaņas stāvēstājas cilvēks	<p>Viens no senākiem <i>Homo erectus</i> pārstāvjiem - senākais sinantrops, <i>Homo erectus</i> pasuga, ko var saukt arī pār Laņtjaņas pitekantropu. Vecums 1,15-1,13milj. gadu.</p> <p>Ķermenis ir vairāk līdzīgs mūsdienu cilvēkam nekā Javas pitekantropam. Vecums ~ 1,5 milj. gadu. Pirmo reizi atrasts Danau Juņņaņas provincē Ķīnas dienvidaustrumos.</p> <p>Nosaukums - pēc Laņtjaņas provinces Centrālajā Ķīnā, kur bijis lielākais atradumu skaits.</p>
<i>Homo erectus pekinensis</i>	<i>Sinanthropus pekinensis</i>	синантроп, китайский человек	* Pekinas cilvēks	<p>Šīs <i>Homo erectus</i> pasugas pārstāvju lielākais atradumu skaits, ~ 300 indivīdu, atrasts Čžou-kou-djaņas alā netālu no Pekinas. Viņi zināmi arī kā Ķīnas cilvēki jeb sinantropi.</p> <p>Vienota viedokļa par nosaukumu un vietu sistemātikā joprojām nav.</p>

<p><i>Homo erectus soloensis</i></p>	<p><i>Pithecanthropus soloensis</i></p>	<p>солоенский питекантроп, человек с реки Соло</p>	<p>Solo stāvstājas cilvēks</p>	<p><i>Homo erectus</i> pasuga, klasisko Javas pitekanthropu pēctecis, ko var saukt arī par Solo pitekanthropu. Vecums ~ 100 tūkst. gadu.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas Solo upes Javas salā.</p>
<p><i>Homo ergaster</i> (Groves et Mazak, 1975)</p>	<p><i>Homo kenyanensis</i>, <i>Homo okotensis</i>, <i>Homo georgicus</i> (Gabunia, Vekua, de Lumley et Lordkipanidze, 2002)</p>	<p>эргастер, человек-мастер, человек работающий</p>	<p>darbīgais cilvēks</p>	<p>Austrumāfrikas atradumi pie Turkanas (agrāk - Rūdolfā) ezera Kenijā, Olduvajā Tanzānijā, Omo upes ielejā un citās vietās Etiopijā. Vecums 1,9 (2,5)-1,6 milj. gadu.</p> <p>Bija zināms kā <i>Turkanas zēns</i>, jo pirmais atrastais skelets piederēja pusaudzim. Ilgus gadus bija grūti noteikt tā vietu sistemātikā, jo atradumiem ir pārāk progresīvas pazīmes, kas parasti nav raksturīgas tik senām sugām.</p> <p>Agrāk Āfrikas senākie cilvēki bija zināmi kā Olduvajas pitekanthropi, tos uzskatīja par <i>Homo erectus</i> sugas sastāvdaļu. Pašlaik tos izdala atsevišķā grupā - <i>Homo ergaster</i>. Viņi ir senāki par Āzijas pārstāvjiem un uzskatāmi par <i>Homo erectus</i> senčiem, bet ar progresīvākām pazīmēm.</p> <p>Iespējams, šī suga var būt <i>Homo habilis</i> un <i>Homo rudolfensis</i> nākamais attīstības posms. Viņiem ir daudz plānāki galvaskausa kauli, mazāk izvirzīta pakauša daļa, salīdzinājumā ar Āzijas formām tiem palielinājušies ķermeņa izmēri. Iespējams, tieši šie cilvēki izgudroja abpusēji asus cirvjus un sāka izmantot ugunsurus.</p> <p>Nosaukums saistīts ar vārdu <i>ergon</i>, kas grieķu valodā nozīmē 'darbs'.</p>

<p><i>Homo floresiensis</i></p>		<p>человек с острова Флорес</p>	<p>Floresas cilvēks</p>	<p>Atrasts 2004. gadā. Vecums 38-14 tūkst. gadu, tātad dzīvojis vienā laikā ar mūsdienu tipa cilvēkiem.</p> <p>Ļoti maza auguma dēļ tos bieži sauc par Floresas salas pundurcilvēkiem. Iespējams, viņu senči bija pitekantropi <i>Homo erectus</i>, kuri parādījās uz salas pirms 850 tūkst. gadu, bet ar laiku sala apstākļos viņu augums samazinājies. Tas pats bija raksturīgs arī bifeļiem, degunradžiem, ziloņiem un citiem zīdītājiem, kuru atliekas atrastas uz salas.</p> <p>Vairāki zinātnieki uzskata, ka tas ir sugas <i>Homo erectus</i> sānzars, salu variants - pundurforma (ķermeņa garums - 1 m). Saskaņā ar citu viedokli: pundurformas ir adaptīvie varianti pēc vulkāna Toba izvirduma, kad uz ilgu laiku iestājās ļoti skarbi dabas apstākļi. Vienota viedokļa joprojām nav.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas Floresas salā Indonēzijā.</p>
<p><i>Homo georgicus</i> (Lordkipanidze et al., 2007)</p>		<p>человек из Дманиси, человек грузинский, «Георгиец»</p>	<p>Gruzijas cilvēks</p>	<p>2001. gadā pie Dmanisi pilsētas Gruzijā atrasti trīs galvaskausi un vairāki skeleta kauli, kas aprakstīti 2002. gadā.</p> <p>Senākā un primitīvākā <i>Homo</i> suga ārpus Āfrikas. Vecums - 1,86 milj. gadu. Iespējams, tā ir pārejas forma starp <i>Homo habilis</i> un <i>Homo ergaster</i>, kā tas atbilst teorijai par izplatīšanos no Āfrikas austrumu virzienā. Darbarīki - nedaudz progresīvāki nekā <i>habilis</i> formai.</p> <p>Dažreiz tos sauc par "erektusiem" vai "habilisiem", bet tie ir kļūdaini</p>

				<p>nosaukumi. Vairāki zinātnieki Gruzijas cilvēku uzskata par pārejas formu no australopitēkiem uz <i>Homo habilis</i>.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas par godu Gruzijai.</p>
<p>*<i>Homo habilis</i> (Leakey et al., 1964)</p>	<p><i>Australopithecus habilis</i>,</p> <p><i>Homo erectus habilis</i> (Campbell, 1965),</p> <p>"<i>Preinjanthropus</i>",</p> <p><i>Homo microcranous</i> (Ferguson, 1995),</p> <p><i>Telanthropus capensis</i> (Broom, 1947)</p>	<p>человек умелый, хабилис</p>	<p>prasmīgais cilvēks</p>	<p>Senākā cilvēka pārstāvis, ilgu laiku tika uzskatīts par senāko darbarīku izgatavotāju (Olduvajas kultūra). Pirmo reizi atrasts Olduvajas aizā 1960. gadā, aprakstīts 1964. gadā. Vēlāk - vairāki atradumi Austrumu un Dienvidāfrikā. Vecums 2,4 (2,1)-1,5 (1,85-1,9) milj. gadu.</p> <p>Raksturīgākā īpašība - pēc smadzeņu nospiedumiem uz galvaskausa iekšējās virsmas konstatēts Brokā zonas palielinājums, kas liecina par runas attīstības pirmsākumiem.</p> <p>Pirmais nosaukums - <i>prezindžantrops</i> (tas, kas dzīvoja pirms zindžantropa).</p> <p>Vēlāk dots cits nosaukums - lai uzsvērtu, ka tieši šis cilvēks bijis pirmais prasmīgais darbarīku izgatavotājs.</p>
<p><i>Homo heidelbergensis</i> (Schoetensack, 1908)</p>	<p><i>Cyphanthropus rhodesiensis</i> (Woodward, 1921),</p> <p><i>Javanthropus soloensis</i> (Oppenoorth, 1932)</p>	<p>гейдельбергский человек,</p> <p>человек из Мауэра,</p> <p>ранний архаичный сапиенс</p>	<p>Heidelbergas cilvēks</p>	<p>Pārejas forma starp <i>Homo antecessor</i> un <i>Homo sapiens</i>, tāpēc bieži tiek lietots nosaukums "agrīnais arhaiskais <i>Homo sapiens</i>". Senāko Āfrikas atradumu vecums - 800 tūkst. gadu.</p> <p>Pirms 600-500tūkst. gadiem sadalījās divās grupās - neandertāliešos un iespējamajos cilvēka senčos (vēlīnie arhaiskie <i>Homo sapiens</i>). Āzijā šīs grupas</p>

				<p>pārstāvji nav atrasti.</p> <p>Nosaukums - pēc pirmā atraduma vietas pie Heidelbergas pilsētas Vācijā.</p> <p>Šis atradums ir zināms arī kā cilvēks no Maueras (pēc precīzās atrašanās vietas - mazā pilsētiņā Mauerā Heidelbergas tuvumā).</p>
<p><i>Homo helmei</i> (Dreyer, 1935)</p>	<p><i>Homo sapiens helmei</i>,</p> <p><i>Homo sapiens archaicus</i></p>	<p>хелмеи, человек Хелме, пресапиенс</p>	<p>Helmes cilvēks</p>	<p>Tipiskais paraugs - galvaskauss no Florisbades, atrasts netālu no Blomfonteinas Dienvidāfrikā 1932. gadā. Sākumā tas bija datēts ar 40 tūkst. gadu, bet jauno pētījumu rezultātā noteikts daudz lielākais vecums - 259 tūkst. gadu.</p> <p>Līdzīgi atradumi Ileretā (Guomdē, Kenijā) - 270 tūkst. gadu, Džebel-Irhudā (Marokā) - 200 tūkst. gadu, Omo II -130 tūkst. gadu, Letolī 18-120 tūkst. gadu u. c.</p> <p>Pazīmes: dolihokrānija, zemas orbītas, labi pamanāms uzacu reljefs, zema seja, alveolārais prognātisms.</p> <p>Eiropā līdzīgas pazīmes konstatētas Mladečas sērijā. Pagaidām nevar precizēt, vai tie bijuši vietējie varianti, kas attīstījušies vienā virzienā, vai to attīstību sekmēja plaša migrācija no Āfrikas.</p> <p>Āzijā šis komplekss pastāvēja pirms mongoloīdo pazīmju izveidošanās.</p> <p>Vairāki antropologi uzskata, ka tas ir īstais protoaustraloidais komplekss. To apstiprina galvaskausi, kas atrasti Austrālijā (Kau Swemp, Kohuna, Talgaja),</p>

				<p>Ķīnā (Mapa, Dali), Vjetnamā, Indonēzijā (Ngangonga, Vadjaka), Indijā (Narmada) un Tuvajos Austrumos (Zuttie).</p> <p>Mūsdienās tas ir raksturīgs australoīdiem un daļēji - hotentotiem Āfrikā.</p> <p>Nosaukums - par godu kapteinim R. Helmem (<i>R. E. Helme</i>), kurš atrada pirmo galvaskausu.</p>
<p><i>Homo neanderthalensis</i> (King, 1864)</p>	<p><i>Homo sapiens neanderthalensis</i> (Campbell, 1966),</p> <p><i>Homo sapiens krapinensis</i> (Goryanovic-Kramberger, 1902),</p> <p><i>Homo mousteriensis</i> (Klaatsch et Hauser, 1909),</p> <p><i>Paleoanthropus palestinensis</i> (Keith et Mc Cown, 1939) u. c.</p>	<p>неандерталец</p>	<p>* neandertālietis</p>	<p>Seno cilvēku suga, izveidojās, atdaloties no <i>Homo heidelbergensis</i>, pirms 600-500 tūkst. gadu un dzīvoja pirms 500-28 (24,5) tūkst. gadu, tātad vienlaicīgi ar cilvēka senčiem un pat ar mūsdienu tipa cilvēkiem <i>Homo sapiens</i>.</p> <p>Saprātīga suga, ar ļoti šauru specializāciju - pielāgošanos dzīves apstākļiem tuvu ledājam. Viņu izplatības areāls ir noteikts kā šaura josla no Spānijas līdz Altajam un Vidusāzijai gar ledāja malu. Pārtikā lietoja gandrīz tikai lielo dzīvnieku gaļu.</p> <p>Īpašas pazīmes - specifiska zobu forma, ļoti masīvs galvaskaus ar izstieptu pakauša daļu, zemu velvi (nav attīstītas deniņu un paura smadzeņu daļas) un neattīstītu zodu (pat mazāk, nekā Heidelbergas cilvēkam), kā arī - no <i>Homo sapiens</i> ļoti atšķirīgas ķermeņa proporcijas.</p> <p>Pretrunīga ģenētiskā informācija: daži zinātnieki apgalvo, ka neandertālieši nevarēja krustoties ar <i>Homo sapiens</i>, jaunākie dati</p>

				<p>apstiprina tādu iespējamību un apgalvo, ka mūsdienu cilvēkos var būt līdz 4% neandertāliešu gēnu.</p> <p>Nosaukums - pēc pirmā atraduma vietas Neanderes upes ielejā Vācijā 1856. gadā, nozīme - 'Neandertāles cilvēks'.</p> <p>Runājot par neandertāliešiem kā par sugu, nevis par indivīdu, bieži tiek lietota daudzskaitļa forma.</p>
<i>Homo rhodesiensis</i>		родезийский человек	Rodēzijas cilvēks	<p>Iespējams, tā ir Heidelbergas cilvēka Āfrikas forma, viens no senākajiem Heidelbergas cilvēka attīstības posmiem, pirms viņš migrēja no Āfrikas. Vecums > 800 tūkst. gadu.</p> <p>Raksturīga pazīme - uz attīstītas (progresīvas) sejas izdalās lieli uzacu valnīši.</p> <p>Nosaukums - pēc valsts nosaukuma <i>Rodēzija</i>.</p>
<i>Homo rudolfensis</i> (Alexejev, 1978)	<i>Kenyanthropus rudolfensis</i>	человек с озера Рудольфа	Rūdolfas cilvēks	<p>Pirmā atraduma vieta – uz austrumiem no Rūdolfas ezera Kenijā, atklāja Ričarda Līkija (<i>Richard Leakey</i>) 1972. gada ekspedīcijā.</p> <p>Senāko atradumu vecums ir 2,5-1,5 milj. gadu, bet lielākā daļa - 1,8 milj. gadu.</p> <p>Vairāki zinātnieki apgalvo, ka šis cilvēks dzīvojis tikai 20 000 gadu (pirms 1,88 milj. gadu).</p> <p>Sākumā bija iekļauts sugā <i>Homo habilis</i>, bet 1986. gadā Valērijs Aļeksejevs (<i>Валерий Алексеев</i>) izdalīja to kā atsevišķu sugu. Pamatojums - lielākais</p>

				<p>smadzeņu apjoms (775 cm³), mazi uzacu valnīši. Plakanā seja padara šo sugu līdzīgu <i>Kenyanthropus platyops</i>, kas dažiem zinātniekiem ļāva izvirzīt hipotēzi par cilvēka senču "ķēdi" bez australopitēkiem.</p> <p>Nosaukums - pēc Rūdolfa ezera Kenijā Austrumāfrikā. Tagad šī ezera nosaukums ir Turkanas ezers.</p>
* <i>Homo sapiens</i>	<i>Neanthropus fossilis, Homo africanthropus helmei</i> (Dreyer, 1935)	<p>ископаемый человек современного типа,</p> <p>человек разумный, сапиенс</p>	*saprātīgais cilvēks	<p>Anatomiski mūsdienu tipa cilvēka fosilo (izmirušo) formu sistemātiskais nosaukums, tāpēc bieži lieto nosaukumu "fosilais mūsdienu tipa cilvēks", lai uzsvērtu, ka tas tomēr atšķiras no mūsdienās dzīvojošiem cilvēkiem.</p> <p>Šī tipa cilvēki parādījās pirms 200-195 tūkst. gadu Āfrikas austrumos Etiopijā - Ričarda Līkija 1967. gada ekspedīcijas atradums (Omo II). Vēlāk pazīstami tālāk gan uz dienvidiem, gan uz ziemeļiem, pirms 90 tūkst. gadu sasniedzot Rietumāziju.</p> <p>Raksturīga galvaskausa forma ar kupolveida galvaskausu, taisnu pieri, bez uzacu valnīšiem. Lielas smadzenes ar labi attīstītām pieres, paura un deniņu daļām. Vidējais smadzeņu apjoms 1300 cm³, bet individuālās variācijās - no 900 līdz 2000 cm³. Nelieli zobi, tāpēc apakšžoklis nav masīvs. Labi attīstīts zods.</p> <p>Daži zinātnieki uzskata, ka nosaukums <i>Homo sapiens</i> attiecināms uz tā zara pārstāvjiem, kuri vienā laikā ar neandertāliešiem atdalījušies no senajiem Heidelbergas cilvēkiem un ar to</p>

				<p>viņu vecums ir 500 tūkst. gadu, bet šo viedokli vairākums zinātnieku neatbalsta.</p> <p>Visas grupas, kas migrēja uz ziemeļiem, neizdzīvoja, tikai dažas no tām ir atstājušas pēcnācējus. Agrāk Rietumeiropas atradumi skaitījās senākie, tomēr ir konstatēts, ka Austrumeiropā Kostjonku apmetnē un Altajā šie cilvēki parādījās vismaz par 2000 gadu agrāk.</p> <p>Nosaukums bieži izmantots arī, runājot par dzīvajiem mūsdienu tipa cilvēkiem.</p>
<i>Homo sapiens archaicus</i>	<i>Homo helmei</i>	поздний архаичный сапиенс	vēlīnais Heidelbergas cilvēks	<p>Heidelbergas cilvēku progresīvais zars, kas izveidojās pēc neandertāliešu atdalīšanās un tālāk attīstījās kā <i>Homo sapiens</i> senči. Bieži sastopams nosaukums <i>vēlīnais arhaiskais Homo sapiens</i>. Vecums - 500-200 tūkst. gadu.</p> <p>Daži zinātnieki šai grupai pieskaita visus vidējā paleolīta cilvēkus, arī <i>Homo rhodesiensis</i> un <i>Homo neanderthalensis</i>, tātad gandrīz visus <i>Homo</i> pārstāvjus, ja viņi dzīvojuši tajā laikā.</p> <p>Dažreiz tos sauc par <i>Homo helmei</i>, iekļaujot šajā sugā visus atradumus, kas sistemātikā ieņem vietu starp <i>Homo ergaster</i> un <i>Homo sapiens</i>. Nosaukums <i>presapiens</i> rāda, ka šis attīstības posms attiecas uz cilvēkiem, kuri dzīvojuši tieši pirms <i>Homo sapiens</i>.</p> <p>Nosaukums liecina, ka šie cilvēki, kaut arī bija saprātīgi, tomēr tiem saglabājušās vairākas primitīvas</p>

				(senas jeb arhaiskas) pazīmes, kas tos tuvina senākām formām.
<i>Homo sapiens idaltu</i>	<i>Homo helmei,</i> <i>Homo idaltu</i>	человек разумный старейший	senākais saprātīgais cilvēks	Anatomiski - mūsdienu tipa cilvēks no Austrumāfrikas, pirmo <i>Homo sapiens</i> pēctecis. Iespējams, tas bijis kāds sānzars. Vecums 160-140 tūkst. gadu. 1997. gadā atrasts Afārā Etiopijā, kur strādāja Kalifornijas universitātes paleontologu grupa Tima Vaita (<i>Tim D. White</i>) vadībā. Aprakstīts 2003. gadā. Sistemātiskais nosaukums rāda, ka šajā gadījumā tā ir <i>Homo sapiens</i> pasuga. Daži zinātnieki šo atradumu iekļauj sugas <i>Homo helmei</i> sastāvā kā piederīgu arhaiskajiem <i>Homo sapiens</i> . Afāru valodā <i>idaltu</i> nozīmē 'vecākais, senākais'.
<i>Homo sapiens neanderthalensis</i>	<i>Homo neanderthalensis</i>	неандерталец	*neandertālietis	Tā neandertāliešus dēvē zinātnieki, kuri uzskata, ka neandertālieši ir nevis patstāvīga suga, bet <i>Homo sapiens</i> pasuga. Mūsdienās vairāki ģenētiski pētījumi liecina par krustošanos starp neandertāliešiem un cilvēkiem, un runā par labu šim apgalvojumam. Runājot par sugu nevis par indivīdu, parasti tiek lietota daudzskaitļa forma.
* <i>Homo sapiens sapiens</i> (Linnaeus, 1758)		современный человек разумный, человек разумнейший	*mūsdienu saprātīgais cilvēks	Mūsdienu cilvēks, kas kopš vēlā paleolīta pirms 50-40 tūkst. gadu apdzīvoja gandrīz visu sauszemi. Austrumeiropā parādījās pirms 45 tūkst. gadu, bet Rietumeiropā pirms ~ 40 tūkst. gadu. Pārstāvēts ar vairākām rasēm, kas ir vienas sugas adaptīvie tipi, kuri

				<p>pielāgojušies dažādiem klimatiskajiem apstākļiem. Pagaidām tā ir vienīgā zināmā mūsdienu cilvēka suga. Starp zinātniekiem nav vienota viedokļa par vecumu.</p> <p>Bieži nosaukums tiek lietots neprecīzā vienkāršotā formā - <i>Homo sapiens</i>.</p>
<i>Kenyanthropus platyops</i> (Leakey et al., 2001)		плосколицый человек из Кении	plakansejas keniantrops	<p>Pirmo reizi atrasts 1998. gadā Kenijā pie Turkanas ezera, kur strādāja ekspedīcija Meivas Līkijas (<i>Meave G. Leakey</i>) vadībā. 1999. gadā atrasts ļoti labi saglabājies galvaskauss, vecums 3,5-3,2milj. gadu.</p> <p>Zobu uzbūve liecina par mīkstas barības lietošanu. Zobi un žokļi kļuvuši daudz mazāki nekā australopitēkiem. Tas ļāva keniantropiem dzīvot līdzās Afāras australopitēkiem, nekonkurējot ar viņiem barības dēļ. Viņa pēctecis bijis <i>Homo ergaster</i>.</p> <p>Smadzeņu izpētē pierādīts, ka keniantropiem bija attīstīta žestu valoda un sāka attīstīties runas spējas. Cilvēciskās pazīmes ir daudz labāk izteiktas sejas daļā, bet smadzenes ir mazas. Patlaban uzskatāms par iespējamu cilvēka senci.</p> <p>Nosaukums dots pēc atraduma Kenijā un ņemot vērā svarīgo pazīmi - plakanu seju, daudz plakanāku nekā citām sugām. Kopumā tas nozīmē 'Kenijas cilvēks ar plakanu seju' jeb 'plakansejas cilvēks'.</p>
<i>Kenyanthropus</i>	<i>Kenyanthropus</i>	кениапитеки,	keniapitēki	1961. gadā atrasts Fort Ternanā

	<i>wickeri</i> (Leakey, 1962)	кенийские обезьяны		<p>Kenijā Lūisa Līkija (<i>Louis Leakey</i>) ekspedīcijas laikā. Vēlāk atrasts arī Eiropā. Miocēna cilvēkpērtiķis no driopitēku grupas (iespējams, no prokonsuliem).</p> <p>Dzīvojis pirms 14 milj. gadu. Ļoti līdzīgs Āzijas ramapitēkam.</p> <p>Zināma tikai viena suga - <i>Kenyapithecus wickeri</i>, tāpēc pagaidām, kamēr nav atrasta vēl kāda suga, ir vienalga, kādu nosaukumu lietot: <i>Kenyapithecus</i> vai <i>Kenyapithecus wickeri</i>.</p> <p>Nosaukums - pēc senākiem atradumiem Kenijā.</p>
<i>Kenyapithecus africanus</i>	<i>Griphopithecus</i>	кениапитек африканский	Āfrikas keniapitēks	<p>Salīdzinājumā ar īstajiem keniapitēkiem tā ir primitīvāka suga, tāpēc tagad tā izslēgta no keniapitēku ģints un iekļauta <i>Griphopithecus</i> ģints sastāvā ar nosaukumu <i>grifopitēks</i> 'noslēpumainais pērtiķis', bet literatūrā joprojām var sastapt arī veco nosaukumu.</p> <p>Pēc Kanādas zinātnieka Deivida Begana (<i>David Begun</i>) slēdziena grifopitēks ir afropitēka pēctecis, kas parādījās Turcijā un Vācijā pirms 16,5 milj. gadu, pirms Eirāzija atdalījās no Afroarābijas.</p>
<i>Kenyapithecus wickeri</i> (Leakey, 1962)	<i>Kenyapithecus</i>	кениапитек	Vikera keniapitēks	<p>Keniapitēku ģints vienīgā suga, tāpēc bieži to sauc vienkārši par <i>keniapitēku</i>. 1961. gadā atrasts Fort Ternanā Kenijā (Lūisa Līkija ekspedīcijā), vēlāk - arī Eiropā.</p> <p>Āfrikas cilvēkpērtiķis no driopitēku grupas (iespējams, no prokonsuliem), ļoti līdzīgs Āzijas ramapitēkam. Dzīvojis pirms 14 milj. gadu. Iespējams, mūsdienā</p>

				<p>Āfrikas cilvēkpērtiķu sencis, krūmaino ainavu iemītnieks.</p> <p>Zobu uzbūve ar biezāku emaljas kārtu liecina par rupjāku barību nekā tā, ko lieto šimpanzes. Jaunam indivīdam augums ~ 168 cm.</p> <p>Nosaukums - pēc pirmā atraduma Kenijā un par godu atklājējam Fredam Vikeram (<i>Fred Wicker</i>).</p>
<p><i>Morotopithecus</i> (Gebo et al., 1997)</p>		<p>моротопитеки</p>	<p>morotopitēki</p>	<p>Pirmo reizi atrasts 1961.-1963. gadā Moroto Ugandas austrumos Āfrikā. Jaunākie atradumi 1994.-1995. gadā papildināja informāciju par šiem primātiem, kas dzīvojuši agrīnajā vai vidējā miocēnā.</p> <p>1997. gadā tika aprakstīta jauna ģints un suga.</p> <p>Mūsdienās ir atrasti sejas kauli, vairāki zobi un daži skeleta kauli.</p> <p>Nosaukums dots pēc atrašanas vietas Moroto Ugandā un nozīmē 'Moroto pērtiķi'.</p>
<p><i>Morotopithecus bishopi</i></p>		<p>моротопитек Бишопа</p>	<p>Bišopa morotopitēks</p>	<p>Pagaidām vienīgā zināmā morotopitēku suga. Vecums ~20,6 milj. gadu.</p> <p>Lielu izmēru hominīds.</p> <p>Pēc skeleta uzbūves var secināt, ka šie primāti bija pielāgojušies dzīvei mežā, pārtika no augļiem.</p> <p>Viņiem sāka attīstīties vertikālā gaita uz divām kājām. Skriemeļu uzbūve liecina, ka morotopitēka pēcteči varēja attīstīties tikai kā būtnes ar taisnu muguru un staigāšanu uz divām kājām.</p>

				<p>Nosaukums - pēc pirmo atradumu vietas Moroto Ugandā un atklājēja, ekspedīcijas vadītāja britu ģeologa Viljama Bišopa (<i>William Bishop</i>) vārda, kurš pirmais atrada šīs sugas kaulus.</p>
<p><i>Nakalipithecus</i> (Kunimatsu et al., 2007)</p>		<p>накалипитеки</p>	<p>nakalipitēki</p>	<p>2005. gadā kopējās Kenijas un Japānas paleontologu ekspedīcijas laikā pirmo reizi atrasti vairāki zobi un apakšžoklis.</p> <p>Vecums ~ 9,9-9,8 milj. gadu. Nakalipitēki ir vieni no senākajiem zināmajiem hominīniem. Iespējams, vieni no cilvēka un cilvēkpērtiķu kopējiem senčiem.</p> <p>2007. gadā tos aprakstīja ekspedīcijas vadītājs Jutaka Kunimatss (<i>Yutaka Kunimatsu</i>) no Kioto universitātes.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas Nakali Kenijā Austrumāfrikas rifta zonā, kur agrāk bija uzieti vairāki citi atradumi, un nozīmē 'Nakali pērtiķi'.</p>
<p><i>Nakalipithecus nakayamai</i></p>		<p>накалипитек Накаямы</p>	<p>Nakajamas nakalipitēks</p>	<p>Vienīgā suga ģintī, 2007. gadā to aprakstīja ekspedīcijas vadītājs - prof. Jutaka Kunimatss (<i>Yutaka Kunimatsu</i>) no Kioto universitātes.</p> <p>Vecums ~ 9,9-9,8 milj. gadu. Iespējams, viens no cilvēka un cilvēkpērtiķu kopējiem senčiem.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas Nakali Kenijā, Austrumāfrikas rifta zonā (kur agrāk bija uzieti vairāki citi atradumi), kā arī par godu Japānas ģeologam prof. K. Nakajamam (<i>Katsuhiko</i>).</p>
<p><i>Neoanthropus</i></p>		<p>неоантропы</p>	<p>neoantropi</p>	<p>Anatomiski - mūsdienu tipa cilvēku grupa, kas apvieno dažādas</p>

				<p>mūsdienu cilvēku formas neatkarīgi no izplatības areāla. Kopējs fosilo un dzīvojušo cilvēku grupu nosaukums. Tipiskie fosilo neoantropu pārstāvji - kromanjonieši.</p> <p>Senākie pārstāvji bija masīvāki, līdz neolīta laikmetam tie ieguvuši nedaudz smalkāku ķermeņa uzbūvi un mūsdienu rasu pazīmes.</p> <p>Raksturīgās pazīmes - liela kupolveidīga galvaskausa smadzeņu daļa, lielas smadzenes, vertikāla pierē bez uzacu valnīšiem, labi attīstīts zods.</p> <p>Nosaukums nozīmē 'jaunie cilvēki', sengrieķu <i>neos</i> 'jauns' un <i>anthrōpos</i> 'cilvēks'.</p>
<i>Oreopithecus</i>		ореопитеки	oreopitēki	<p>Dzīvei kokos īpaši pielāgotas formas. Bija izplatīti miocēnā tropu purvu mežos, tāpēc ir vēl viens nosaukums - "purva pērtiķi". Uzskatāmi par sānzaru, kas attīstījās vienā laikā ar driopitēkiem. Mēģinājuši staigāt uz divām kājām.</p> <p>Izzuduši apmēram pirms 9 milj. gadu vides pārmaiņu dēļ, kad klimats kļuvis aukstāks.</p> <p>Pirmo sugu <i>Oreopithecus bambolii</i> atrada Francijas paleontologs Pols Gerveiss (<i>Paul Gervais</i>) 1872. gadā. Vēlāk citas sugas atrastas gan Āfrikā, gan Eiropā, sevišķi daudz - Itālijā.</p> <p>Nosaukums - darināts no grieķu valodas vārdiem <i>oros</i> un <i>pithēkos</i>, kas nozīmē 'pakalnu pērtiķis'.</p>
<i>Orrorin tugenensis</i> (Senut et al., 2001)	<i>Praeanthropus tugenensis</i>	тугенский	Tugenas ororīns	<p>Ororīnu ģints, pagaidām pārstāvēta ar vienu zināmu sugu. Viens no</p>

оррорин,
тудженский
оррорин

hominīnu senčiem, bieži viņu pieskaita pie agrīnajiem australopitēkiem.

2000. gadā Baringo Kenijā Āfrikā atrasti piecu indivīdu skeleta kauli. Tie atradās starp diviem vulkānisko pelnu slāņiem. Vecums - līdz 6,2-5,6milj. gadu, pēc citiem datiem - 7,0 milj. gadu.

Dzīvoja sausos tropu mežos. 1,4 m gara būtne, kas staigāja pa zemi uz divām kājām. Gurna kauls ļoti līdzīgs cilvēka gurna kaulam. Joprojām veikli pārvietojās pa lieliem koku zariem, par ko liecina saliekti roku pirksti. Arī zobi diezgan līdzīgi cilvēka zobiem.

Daži zinātnieki uzskata, ka ororīns bija cilvēka sencis. Tādā gadījumā ardipitēki un australopitēki ir strupceļa zari.

Cits viedoklis ir Braienam Ričmondam (*Brian G. Richmond*), kurš iekļauj ororīnus cilvēciskās "ķēdes" sākumā, neizslēdzot australopitēkus u. c.

Orrorin Tugenas dialektā nozīmē 'sākotnējais' jeb 'pirmais cilvēks'. Oficiāli vārds *cilvēks* šajā nosaukumā netiek lietots, lai nebūtu pārpratumu par šīs būtnes attīstību un vietu senču ķēdē.

Atrasts tūkstošgadu mijā, tāpēc tam bieži dots neoficiāls nosaukums *Millenium man*, kas nozīmē 'milēniuma cilvēks' jeb 'tūkstošgades cilvēks'.

Sugas nosaukums - pēc *Tugen Hills* Kenijā 'pirmais cilvēks, kas dzīvojis

				Tugenā' jeb 'Tugenas pirmcilvēks'.
<i>Paleoanthropus</i>		палеоантропы, древние люди	paleoantropi	<p>Seno cilvēku grupa, kas apvieno pārejas formas starp senākiem un mūsdienu tipa cilvēkiem. Bieži tiek saukti par arhaiskajiem <i>Homo sapiens</i> jeb presapiensiem. Pie šīs grupas pieder senākie un jaunākie Heidelbergas cilvēki, neandertālieši un citas grupas. Ir zināmi atradumi Āfrikā, Eiropā un Āzijas rietumos.</p> <p>Vecums - 800-28 tūkst. gadu.</p> <p>Nosaukums - no grieķu val. <i>paleo</i> 'sens, vecs', <i>anthropos</i> 'cilvēks'.</p>
<i>Paranthropus</i>		парантропы	parantropi	<p>Literatūrā bieži minēti kā <i>Australopithecus</i>, jo tā ir australopitēkiem ļoti līdzīga grupa. Daži zinātnieki uzskata tos par masīvajiem (robustajiem) australopitēkiem, kas ir agrīno australopitēku pēcteči. Dzīvoja kā <i>Homo</i> paralēls zars. Pārvietojās iztaisnojušies.</p> <p>Vecums - ne vairāk kā 2,7 milj. gadu, toties dzīvoja veselu 1 milj. gadu kopā ar senākajiem <i>Homo</i>, izzuda ~ pirms 1 milj. gadu.</p> <p>Nosaukums - no grieķu val. <i>para</i> 'līdzās, blakus', <i>anthrōpos</i> 'cilvēks', tāpat - 'līdzās cilvēkam, līdzcilvēki'.</p>
<i>Paranthropus aethiopicus</i> (Arambourg et Coppens, 1968)	<i>Australopithecus aethiopicus</i> , <i>Australopithecus walkeri</i> (Ferguson, 1989), <i>Paraustralopithecus aethiopicus</i> (Arambourg et	эфиопский парантроп	Etiopijas parantrops	<p>Viens no senākajiem parantropiem, ne sevišķi masīvs. Vecums - 2,5 milj. gadu. Iespējams, cēlies no <i>Australopithecus afarensis</i> un ir <i>Paranthropus boisei</i> sencis. Atradumi - Kenijā un Etiopijā.</p> <p>Nosaukums - par godu Etiopijas valstij.</p>

	Coppens, 1968)			Literatūrā bieži saukts par <i>Australopithecus aethiopicus</i> ('Etiopijas robustais australopitēks').
<i>Paranthropus boisei</i>	<i>Australopithecus boisei</i> , <i>Zinjanthropus boisei</i> (Leakey, 1959)	Бойсов парантроп	Boisa parantrops	<p>Masīvākais parantrops, ļoti liela auguma un robustu uzbūvi. Pirmo reizi atrasts 1959. gadā Olduvajas aizā Austrumāfrikā.</p> <p>Spriežot pēc zobu uzbūves, iespējams, pārtika no rupjas augu barības, bet žokļi nebija izvirzīti uz priekšu tik stipri, kā mūsdienu cilvēkpērtiķiem. Ļoti spēcīgo žokļu dēļ nosaukts par "riekstkodi".</p> <p>Vecums - 2,5-1,0 (2,3-1,4) milj. gadu.</p> <p>Sākumā šo hominīdu nosauca par zindžantropu, kas nozīmē 'Austrumu cilvēks'. Ričards Līkijjs (<i>Richard Leakey</i>) uzskatīja, ka zindžantrops pirmais sāka izgatavot darbarīkus, bet ar laiku izrādījās, ka tā nav.</p> <p>Vēlāk nosaukums mainīts par godu pētījumu fonda dibinātājam Čārlzam Boisam (<i>Charles Boise</i>), kurš bija ekspedīcijas finansētājs.</p> <p>Literatūrā bieži saukts par <i>Australopithecus boisei</i>. Tagad kopā ar citiem masīvajiem australopitēkiem iekļauts parantropu ģintī.</p>
<i>Paranthropus robustus</i>	<i>Australopithecus robustus</i> , <i>Paranthropus crassidens</i> (Broom, 1948)	массивный парантроп	masīvais parantrops	<p>Masīvs parantrops no Dienvidāfrikas. Ļoti spēcīgi vaigu kauli un žokļi, bet priekšējie zobi ļoti sīki. Visēdājs.</p> <p>Vecums 2,5-0,9, pēc citiem datiem</p>

				<p>- 2,0-1,5 milj. gadu.</p> <p>Nosaukums - pēc raupjiem, spēcīgiem (robusti) vaibstiem un masīva galvaskausa ar izteiktu reljefu un kaula seksti pakauša augšdaļā, pie kā piestiprināti spēcīgi apakšžokļa muskuļi.</p> <p>Literatūrā bieži saukts par <i>Australopithecus robustus</i>. Tagad kopā ar citiem masīvajiem australopitēkiem iekļauts parantropu ģintī.</p>
<i>Parapithecus</i> (Schlosser, 1911)		парапитеки	parapitēki	<p>Pirmo reizi atrasti 1911. gadā Fajumas oāzē Ēģiptē. Propliopitēku senči. Dzīvojuši agrajā oligocēnā pirms 30 milj. gadu.</p> <p>Primātu dzimta, kurā apvienoti apidiumi un parapitēki - nelieli pērtiķi, kas uzturējās kokos un atgādināja mūsdienu Amerikas pērtiķus saimirus. Amerikas kontinentā tie bija ieradušies no Vecās pasaules pa sauszemes tiltiem un salām, kad ūdens līmenis bijis daudz zemāks nekā mūsdienās.</p>
<i>Pierolapithecus catalaunica</i>		пиеролапитек	Katalonijas pjerolapitēks	<p>2004. gadā atklāta suga, anojapitēka pēctecis. Atradums apstiprināja paleontologa S. Moija-Solas (<i>Salvador Moyà-Solà</i>) teoriju par vidējā miocēnā pirms 13 milj. gadu Eiropā dzīvojušajiem hominīdiem - cilvēka senčiem. Vēlāk dažas grupas varēja atgriezties Āfrikā.</p> <p>Tas bijis ļoti liela auguma tēviņš ar lielu krūškurvi, lieliem plaukstu pamatiem un plakanu seju.</p> <p>Nosaukums - pēc atrašanas vietas <i>Els-Ostalets-de-Pjerolla</i> netālu no Barselonas, Katalonijas provincē</p>

				<p>Spānijā.</p> <p>Zinātnieku vidū šis atradums pazīstams ar neoficiālu vārdu <i>Pau</i>.</p>
<i>Pithecanthropus</i>		<p>питекантропы, обезьянолюди</p>	<p>питекантропи</p>	<p>Viena no senākajām cilvēku grupām. Tieši šīs grupas pārstāvis bija pirmais atrastais senākais cilvēks. To atklāja kara ārsts Eižens Dibuā (<i>Eugène Dubois</i>) 1887. gadā Javas salā Indonēzijā. Vēlāk atrasti vēl 40 indivīdi.</p> <p>Raksturīgākā pazīme - ļoti masīvi uzacu valnīši, ļoti izstiepts galvaskauss ar zemu velvi.</p> <p>Senākie atradumi ir ~ 1,6 milj., jaunākie - 50-40 tūkst. gadu veci, tātad pitekanтропи izzuda laikā, kad viņu teritorijas sāka iekarot mūsdienu tipa cilvēki.</p> <p>Ar šo grupu ir saistīta izplatīta kļūda - visus senākos cilvēkus saukt par pitekanтропиem.</p> <p>Nosaukums - <i>Pithecanthropus</i> nozīmē 'pērtiķcilvēks', grieķu val. <i>pithēcos</i> 'pērtiķis', <i>anthrōpos</i> 'cilvēks'.</p>
<i>Pithecanthropus erectus</i>	<i>Homo erectus</i>	<p>питекантроп, человек прямоходящий, человек выпрямившийся , эректус</p>	<p>stāvstājas питекантропс</p>	<p>Pirmais pitekanтропу atradums (1887. gadā) aprakstīts kā <i>Pithecanthropus erectus</i>. Tagad pareizais sistemātiskais nosaukums ir <i>Homo erectus</i>, bet bieži lieto nosaukumus <i>pitekanтропс</i> un <i>pērtiķcilvēks</i>, kas nav kļūda. Iespējams, cēlies no Āfrikas <i>Homo ergaster</i>.</p>
<i>Ponginae</i>		<p>человекообразные обезьяны, понгины</p>	<p>pongīni</p>	<p>Mūsdienu cilvēkpērtiķu apakšdzimta hominīdu dzimtā <i>Hominidae</i> - cilvēkpērtiķi. Tās sastāvā ietilpst gorillas, šimpanzes un orangutani.</p>

<i>*Primates</i>		приматы	*primāti	<p>Viena no progresīvākajām zīdītāju kārtām, kuras pārstāvjiem raksturīgas lielas smadzenes, binokulāra redze, labi attīstīti priekšējo ekstremitāšu (roku) pirksti ar plakaniem nagiem, ar kuriem spēj satvert priekšmetus u. c.</p> <p>Nosaukums - no vārda <i>prima</i>, kas latīņu valodā nozīmē 'pirmais, augstākais'.</p>
<i>Proconsul</i>		проконсулы	prokonsuli	<p>Miocēna primāti, kas pirms 27-17milj. gadu dzīvojuši Āfrikas tropu mežos un pirmo reizi atrasti 1909. gadā.</p> <p>Mērkaķu un cilvēkpērtiķu pazīmju sajaukums. Daži zinātnieki uzskata tos par agrīnajiem cilvēkpērtiķiem, citi - par Vecās pasaules pērtiķu senčiem pirms zemāko un augstāko pērtiķu zaru atdalīšanās.</p> <p>Nosaukums - dots, uzskatot, ka šī suga bija šimpanžu sencis (<i>Consul</i> - 20. gadsimta sākumā izplatīts dresēto šimpanžu vārds).</p>
<i>Propliopithecus</i>		проплиопитеки	propliopitēki	<p>Dzimtā apvienoti vairāki senie primāti - senākie antropoīdi: oligopitēki, katopitēki, propliopitēki, eģiptopitēki un citi, kas dzīvojuši agrajā oligocēnā pirms 30 milj. gadu. Atrasti kopā ar parapitēkiem Fajumas oāzē Ēģiptē.</p> <p>Iespējams, parapitēku pēcteči vai paralēlā grupa.</p>
<i>ramamorfi</i>		рамаморфы	ramamorfi	<p>Hominoīdu Āzijas zars, kurā apvienotas ramapitēkiem līdzīgas sugas. Vēlāk šajā grupā iekļauti arī sivapitēki un gigantopitēki. Līdzīgi Āfrikas keniapitēkiem, bet nedaudz jaunāki. No mūsdienu cilvēkpērtiķiem tiem visvairāk līdzinās orangutani, īpaši pēc</p>

				<p>zobiem.</p> <p>Nosaukums dots pēc pirmās šīs grupas ģints <i>Ramapithecus</i> un nozīmē 'ramapitēku tipa'.</p>
<i>Ramapithecus</i>		рамапитеки	ramapitēki	<p>Miocēna cilvēkpērtiķi, pirms 8-14 milj. gadu dzīvojuši vairākās vietās Āzijā.</p> <p>Agrāk par ramapitēkiem uzskatīja arī atradumus Eiropā (rudapitēki Ungārijā, grekopitēki Grieķijā, keniapitēki Austrumāfrikā) u. c. Tagad tos uzskata par orangutana senčiem, kas ir līdzīgi sivapitēkiem.</p> <p>Nosaukums dots par godu hinduistu dievam Rāmam un nozīmē 'Rāmas pērtiķi' .</p>
<i>Ramapithecus brevis</i> (Levis, 1934)	<i>Sivapithecus brevis</i>	рамапитек короткорылый	īspurna ramapitēks	<p>Pirmais ramapitēks atrasts 1932. gadā Indijas ziemeļos (<i>Sivalic Hills</i>, tagad - Pakistānas teritorija), vairāk attīstīts nekā sivapitēki. Iespējams, pārvietojās uz divām kājām un aktīvi izmantoja priekšmetus kā darbarīkus.</p> <p>Ir viedoklis, ka īstenībā ramapitēks ir sivapitēka mātīte, nevis atsevišķa suga.</p> <p>Sugas nosaukums <i>brevis</i> nozīmē 'ar īso purnu', kas norāda uz to, ka sejas daļa bija maza, uz priekšu neizvirzīta.</p>
<i>Rudapithecus hungaricus</i>	<i>Dryopithecus hungaricus</i> , <i>Dryopithecus brancoi</i>	рудапитек венгерский	Ungārijas rudapitēks	<p>Miocēna cilvēkpērtiķis, kas pirms 11-10 milj. gadu dzīvojis Eiropā tagadējās Ungārijas teritorijā. Šeit attīstījās divkāju staigāšana, pārvietojoties pa koku zariem.</p> <p>Iespējamais cilvēka, šimpanzes un gorillas sencis.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas</p>

				<p>pie pilsētas <i>Rudabanya</i> Ungārijā. No pārējiem driopitēku atradumiem atšķīrās ar labi saglabātiem kauliem.</p> <p>Tagad tas ir iekļauts driopitēku ģints sugā <i>Dryopithecus brancoi</i>, kuras nosaukums ir vecāks nekā rudapitēks: driopitēka zobu 1898. gadā Salmendingenā Vācijā atrada Branko (<i>Branco</i>), bet Šlosers (<i>Schlosser</i>) to aprakstīja kā jaunu sugu 1901. gadā.</p>
<i>Sahelanthropus tchadensis</i> (Brunet et al., 2002)		сахелантроп чадский, прачеловек из Чада, Тумаи	Čadas sāhelantrops	<p>Viens no senākajiem hominīdiem, 7-6milj. gadu vecs.</p> <p>Atrasts 2001. gadā sāhela zonā Čadas ziemeļos uz dienvidiem no Sahāras, tāpēc bieži tiek saukts par "sāhela cilvēku". Pierādījums tam, ka interesanti atradumi mēdz būt ne tikai Austrumāfrikā.</p> <p>Pārvietojās uz divām kājām. Iespējams, ir cilvēka un cilvēkpērtiķu kopējais sencis.</p> <p>Nosaukums dots pēc atrašanas vietas Čadas sāhelā un nozīmē 'Čadas sāhela cilvēks'.</p> <p>Zinātnieku vidū pazīstams ar neoficiālu nosaukumu "Tumajs" (<i>Toumai</i>), kas nozīmē 'dzīvības cerība'.</p>
* <i>Sinanthropus</i>	<i>Homo erectus pekinensis</i>	синантропы, китайский человек	*sinantropi	<p>Pirmo reizi sinantropus kā atsevišķu grupu 1927. gadā aprakstīja Deividsons Bleks (<i>Davidson Black</i>). Iespējams, ka tie ir 770-400 tūkst. gadu veci attīstītākie <i>Homo erectus</i> pēcteči. Sistemātiskais nosaukums - <i>Homo erectus pekinensis</i>.</p>

				Nosaukums dots pēc vecā Ķīnas nosaukuma <i>Sina</i> un nozīmē 'Ķīnas cilvēki', bieži sastopams literatūrā.
<i>Sivapithecus</i> (Pilgim, 1910)		сивапитеки, шивапитеки	sivapitēki	<p>Pirmais atradums - Indijā Sivalikas kalnos (<i>Sivalic Hills</i>). Vēlāk - Pakistānā un vairākās citās vietās Āzijā. Cilvēkpērtiķu ģints, kas dzīvojusi miocēnā pirms 12,5-8,5 milj. gadu.</p> <p>Raksturīgākā pazīme - ļoti bieza zobu emalja.</p> <p>Nosaukums - pēc atraduma vietas Sivalikas kalnos (<i>Sivalic Hills</i>) un par godu hinduistu dievam Šivam, tas nozīmē 'Šiva pērtiķi', tāpēc tos bieži sauc par "šivapitēkiem", nevis "sivapitēkiem".</p>
<i>Udabnopithecus</i>		удабнопитеки	udabnopitēki	<p>Ģints izdalīta pēc 1939. gadā atrastiem diviem zobiem. Vieni no Eiropas izmirušajiem driopitēku grupas cilvēkpērtiķiem, kas līdzīgi grifopitēkiem.</p> <p>Dzīvojuši pirms 2 milj. gadu. Sākumā atradumi bija datēti ar vecumu 14-12milj. gadu, bet vēlāk precīzāko metožu lietošana pamatīgi mainīja priekšstatu par šo atradumu vecumu un vietu evolūcijā.</p> <p>Nosaukums dots pēc atrašanas vietas miestnā Udabno 60 km no Tbilisi Gruzijā un nozīmē 'Udabnas pērtiķi'.</p>
<i>Udabnopithecus garedziensis</i> (Burčak-Abramovič et Gabašvili, 1949)	<i>Dryopithecus garedziensis</i>	удабнопитек грузинский	Gruzijas udabnopitēks	<p>Suga aprakstīta 1949. gadā pēc diviem zobiem (sk. <i>Udabnopithecus</i>), kas atrasti 1939. gadā. Vienīgā udabnopitēku suga.</p> <p>Vecums - 2 milj. gadu.</p>

				<p>Daži zinātnieki apgalvo, ka īstenībā nebija nekādu atradumu. Tie bija izdomāti, lai izdabātu Staļinam un pasludinātu Gruziju par cilvēces pirmdzimteni.</p> <p>Nosaukums - pēc atrašanas vietas miestnā Udabno 60 km no Tbilisi Gruzijā un gruzīnu tautas nosaukuma senajā persiešu valodā <i>gurdž</i> jeb <i>gardž</i>.</p>
<i>Victoriapithecus</i>		викториапитеки	viktoriapitēki	<p>Senākie, 20 milj. gadu vecie "īstie" mērkaķu dzimtas pārstāvji. No šiem primātiem ir cēlušies kolobi un mērkaķi.</p> <p>Atradumu vecums Eiropā - 11 milj. gadu, Afganistānā un Indijā - 7-6 milj. gadu, Ķīnā un Indonēzijā - vēl jaunāki.</p> <p>Nosaukums - pēc pirmo atradumu vietas uz Maboko salas Viktorijas ezerā Tanzānijā, Āfrikā.</p>
<i>Victoriapithecus macinnesi</i> (Fleagle, 1988)		викториапитек Макинна	Makinna viktoriapitēks	<p>Āfrikas viktoriapitēku pārstāvji, dzīvojuši vidējā miocēnā pirms 20 milj. gadu. Senākie ģints pārstāvji.</p> <p>Nosaukums - pēc pirmo atradumu vietas Mabuko (<i>Maboko</i>) salā Viktorijas ezerā Kenijā un skotu zinātnieka Donalda Makinna (<i>Donald MacInn</i>) vārda (uzvārds - pēc skotu klana MacInn).</p>